

LIFE pod nami

Bilo je enkrat leta 1988. Doma se nam je pokvaril hladilnik. Komaj sem čakala, da ga odpeljemo v Lom in da grem seveda zraven. Lom je bilo vaško brezno, kamor smo vozili in odmetavali stare, pokvarjene hladilnike, televizije, pohištvo, avtomobilske gume ali pa kar cele avtomobile. Skratka vse, kar ni bilo več za uporabo. V Lomu mi je bilo najbolj všeč, ko je oče postavil hladilnik na rob globokega brezna in potem je sledil težko pričakovani buumm, ki je odmeval po celem breznu in še v širine bližnjega gozdu. Če so odpadla vrata hladilnika in je sledilo še več zvokov in posebnih efektov, je bila to zame prava mala gledališka predstava!

Takšna brezna in podobne jame, kot je bil Lom, je imelo takrat vsako naselje. V tistih časih v trgovinah tudi ni bilo plastičnih vreč, ki so danes eden izmed najbolj motečih onesnaževalcev in uničevalcev okolja. V trgovine smo hodili s pletenimi košarami. Če smo kupili sadje, so nam ga dali v rjavo papirnato vrečo, na katero smo potem doma napisali recept za piškote. Tudi jogurtovi lončki niso pristali v košu. Uporabili smo jih za sadike ali jih nesli v šolo, kjer smo naredili vse živo iz njih. Da ne govorim o pločevinkah! Ko smo dobili oranžno fantino pločevinko, se je niti slučajno ni vrglo v smeti. Ne! Pristala je na polici, v sobi. Zbirale so se. Več pločevink si imel, bolj si bil kul!

Danes Loma ni več, tudi malo ljudi še dejansko hodi v trgovino s pleteno košaro, ker je premajhna za vse, kar nakupimo. Tri hruške so zapakirane v vsaj en plastičen zabojček. Bomboni so oblečeni v dva ali več plastičnih ovojev. Fantinih pločevink tudi ni več na policah. Brezna in kraške jame že dolgo niso več namenjeni kosovnemu odlaganju stvari. Odlaganje odpadkov je danes sistemsko urejeno in le teh več ne vozimo v najbližja brezna in jame. Pa jih res ne?

Dvajset let po koncu mojih gledaliških predstav v Lomu pišem članek o trenutnem onesnaževanju kraških jam in brezen, ki naj bi ga z vsemi prizadevanji občin, različnih okoljevarstvenih organizacij in zavodov, ekologov in prostovoljcev že davno izkoreninili, pa ga na žalost nismo. Pravzaprav se je v določenih pogledih stanje celo poslabšalo – v jamah se srečujemo s kupi mrhovine, skoznje tečejo slabo ali pa sploh ne očiščene odpadne vode gospodinjstev, problem pa je tudi intenzivno kmetijstvo.

Namen tega članka je oza-vestiti bralce, kaj se dogaja v svetu pod nami, v skrivnostnem podzemlju kraških jam, ki jih je na Kočevskem skoraj dva tisoč! Spodaj, pod nami, je svet, kjer živi človeška ribica. Ja, prav ste prebrali. Na Kočevskem, ne

Foto: Anita Zupančič

samo v Postojnski jami, živi človeška ribica, katere preživetje je v veliki meri odvisno od stopnje onesnaženosti podzemnih voda.

V okviru projekta LIFE Kočevsko je Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU skupaj z novomeškimi in kočevskimi jamarji v poročilu o popisu onesnaženosti jam na Kočevskem podal zelo pomembne in na trenutke drastične ugotovitve, ki so del tega članka. Celotno poročilo je na voljo na spletni strani projekta www.life-kocevsko.eu.

Nelegalna odlagališča odpadkov v jamah so se pojavila in se vzdržujejo praktično na obrobju vsakega naselja na območju Kočevske in so kljub organiziranemu rednemu odvozu odpadkov še vedno aktualna. Odlaganje odpadkov v jame je v zavesti ljudi trdno zasidrana navidezna rešitev problema ravnanja z odpadki, ki jo človek uporablja že tisočletja.

V okviru projekta LIFE Kočevsko je bil opravljen pregled onesnaženosti 90 jam, ki so po predvidevanju najbolj na udaru. Med temi jih je bilo 12 uničenih,

Foto: Suzana Levstek

Foto: Tomaž Grdin

običajno z zasutjem (od tega so 4 jame povsem zasute z odpadki), 59 pa je onesnaženih (od tega tudi 4 zasute z odpadki), 23 jam pa čistih. V popisanih jamah je ležalo od 1.310 do 2.106 m³ odpadkov. Pretresljivo je dejstvo, da v 85 % primerov še vedno zasledimo odpadke, mlajše od 10 let, v 75 % mlajše od 5 let, v 43 % onesnaženih jam pa odpadki niso starejši od enega leta! To priča o še vedno prisotnem rednem odlaganju odpadkov v približno polovico popisanih onesnaženih jam.

Sestava odpadkov je od jame do jame zelo različna, saj so razmeroma redke jame, ki imajo mešano sestavo odpadkov, kar je povezano z namensko rabo onesnaženih jam. V povprečju zasledimo največ drobnih komunalnih odpadkov (50 %), sledijo mrhovina (18 %), gradbeni odpadki (10 %), vozila (7 %), drugo (6 %) in večji komunalni odpadki (3 %). Mrhovino je najti v 52 % vseh onesnaženih jam. To predstavlja visoko zdravstveno tveganje za zdravje ljudi. Še posebej nevarni so tisti živalski odpadki, ki so zaviti v plastične vrečke, v katerih gnijejo več let. Njihova razkrojena vsebina se s časom postopoma sprošča v rešetasta tla. Med okoljsko nevarnimi odpadki se najpogosteje pojavlja mrhovina, elektronske komponente gospodinjstev (težke kovine, PCB) ter odpadna embalaža olj, barv in katrana. V dveh jamah pa so bile najdene celo salonitne plošče.

Posledica onesnaženosti kraških jam je med drugim tudi slabša kakovost podzemne vode, ki je življenjski prostor človeške ribice ter drugih podzemeljskih živali, velikokrat pa priteče tudi iz pip!

Občina Kočevje je v okviru projekta LIFE Kočevsko uspešno očistila sedem jam – Scaffelchloch, Vodno jamo 1 in 3 pri Klinji vasi, Malo Stankovo jamo, Oneško jamo, Smetljivo jamo in jamo Mullerloch. Skupno je bilo pobranih kar 165 m³ odpadkov!

Kot vodilni partner pri projektu LIFE Kočevsko bo Občina Kočevje v sodelovanju z drugimi partnerji pri projektu – ZGS, ZRSVN in LUK organizirala osrednji dogodek v okviru LIFE tedna. Na dogodek **LIFE pod nami – onesnaževanje podzemnih voda na Kočevskem**, ki bo v četrtek, **4. oktobra 2018, ob 18:00 uri v Kozolcu**, vas vabimo, da se nam pridružite na predstavitvi rezultatov projekta LIFE Kočevsko, ki jim bo sledila diskusija na obravnavano temo. Z nami bodo Andrej Hudoklin iz ZRSVN, Zdravko Bučar, predsednik jamarskega kluba Novo mesto, dr. Mitja Prelovšek z Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU in Tina Kotnik, vodja projekta Očistimo Kočevsko.

Suzana Levstek